

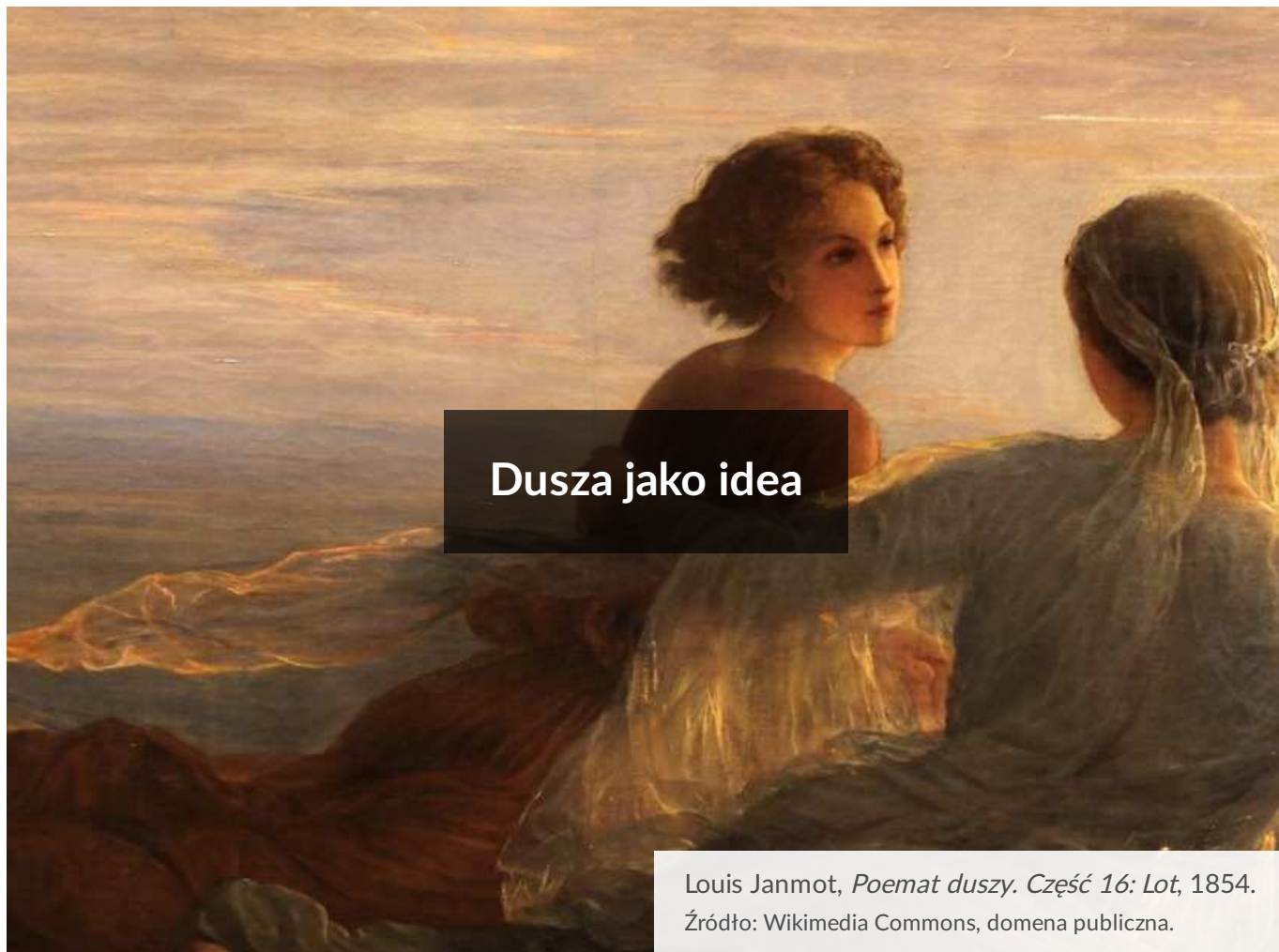

Dusza jako idea

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Mapa myśli](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Platon, *Fedon*, [w:] tegoż, *Uczta, Eutyfron, Obrona Sokratesa, Kriton, Fedon*, tłum. W. Witwicki, Warszawa 1982.

Louis Janmot, *Poemat duszy. Część 16: Lot*, 1854.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Czy zdarzyło ci się spotkać ze stwierdzeniem, że w teorii platońskiej dusza ludzka właściwie pod każdym względem przypomina ideę? Czy zastanawiało cię jednak, dlaczego tak jest? Co decyduje o tak daleko idącym podobieństwie? Jakiego filozof podaje argumenty za nieśmiertelnością duszy, skoro ma ona być wieczna i niezniszczalna, jak sama idea? Co w takim razie dzieje się z duszą po śmierci ciała?

Twoje cele

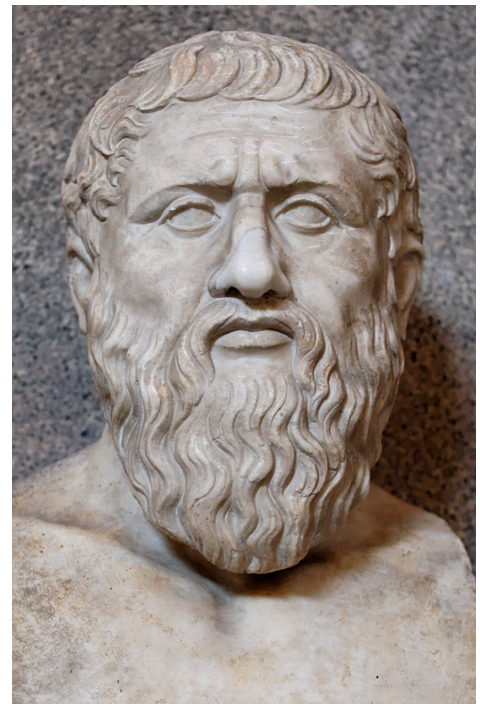
- Uargumentujesz platońską tezę głoszącą, że dusza jest niemal we wszystkim podobna do idei.
- Poznasz platońską teorię idei jako niematerialnych, odwiecznych i samoistnych bytów.
- Zapoznasz się z platońskimi argumentami na rzecz nieśmiertelności duszy.

Przeczytaj

Przypomnij sobie główne zagadnienia platońskiego **idealizmu**. Rozważ, czym różni się **idea** od materii oraz w jakich relacjach ze sobą pozostają.

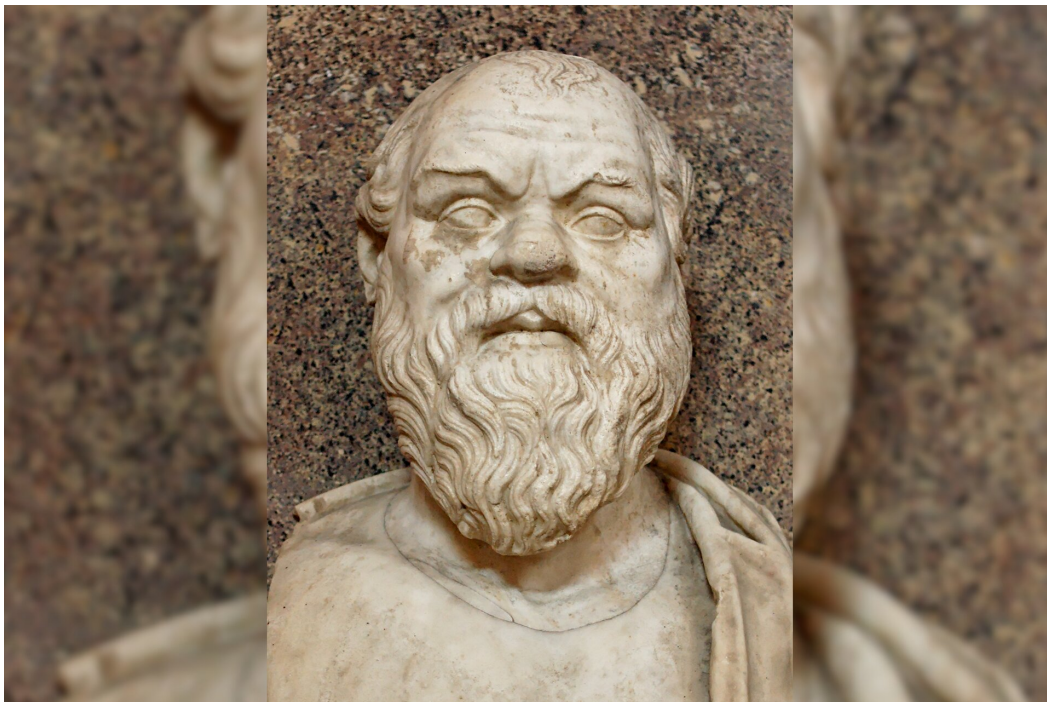
Czym jest idea, a czym idealizm

Zgodnie z zasadami platońskiego dualizmu cała rzeczywistość dzieli się na skrajnie odmienne światy. Pierwszym jest świat wiecznych, niematerialnych i niezmiennych idei, które są poza naszym zmysłowym doświadczeniem i do których możemy dotrzeć jedynie za pomocą intelektu, czyli czystej spekulacji rozumu. W tym znaczeniu jest to świat inteligibilny. Drugim jest zmysłowy świat materialny, złożony ze zmiennych, zniszczalnych rzeczy, dla których idee świata wiecznego stanowią pierwowzór. Idee dzielą się na różne rodzaje. Niektóre z nich stanowią wzorce rzeczy konkretnych, materialnych, inne – jedynie ich właściwości. Idea stołu jest ogólnym wzorcem, pierwowzorem wszystkich stołów istniejących na świecie, zaś każdy istniejący stół jest także realizacją pewnych odmiennych idei oznaczających jego swoiste właściwości. Obok idei określających materialne przedmioty i ich konkretne właściwości (które nazwać można ideami fizycznymi) istnieją też idee wyrażające liczby, proporcje i kształty (które nazwać możemy ideami matematycznymi).

Platon Ateńczyk (427–347 p.n.e.)

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Sokrates Ateńczyk (ok. 469–399 p.n.e.).

Był nauczycielem Platona, młody filozof jemu zawdzięczał teorię obiektywnych cnót. Te bowiem zostały włączone do Platońskiego systemu filozoficznego jako idee moralne. Sokrates jest też głównym bohaterem Platońskich dialogów, w których przedstawia zawsze twierdzenia Platona.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Co ważne, istnieje jeszcze przynajmniej jeden rodzaj idei. Mowa o cnotach, rozumianych jako idee moralne, które powinny przejawiać się w naszym postępowaniu. Są nimi między innymi Sprawiedliwość, Prawość, Umiarkowanie, a najważniejszą ideą, przyświecającą zarówno całej rzeczywistości, jak i naukom moralnym, jest idea Dobra.

Zastanów się, pod jakimi z wyżej wymienionych względów dusza ludzka może być podobna do idei. Oceń czy takie przyrównanie w ogóle wydaje ci się sensowne.

Dusza a idea

Rozważmy pewną kwestię. Otóż jesteśmy w stanie wyobrazić sobie dwadzieścia, sto, a nawet tysiąc takich samych krzeseł czy parasolek, ale nie jesteśmy w stanie wyobrazić sobie nawet dwojga takich samych ludzi. Choćby byli bliźniętami, znajdziemy między nimi konkretne różnice. Dzieje się tak, gdyż o swoistości każdego człowieka decyduje to, co Grecy nazywali jego *psyche* czy też duszą. Nie da się zagadnień dotyczących ludzkiej psychiki, samoświadomości czy jaźni rozpatrywać w ten sam sposób, jak przedmiotów przyrody ożywionej czy nieożywionej. Decyduje o tym właśnie posiadanie przez człowieka duszy.

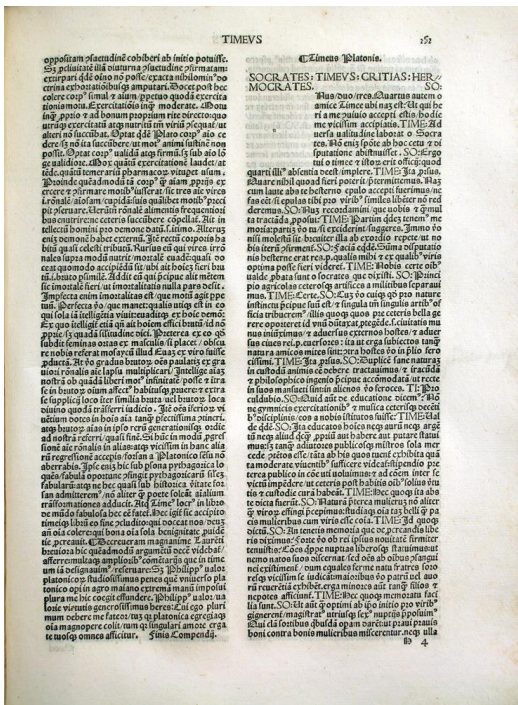

Pitagorejczycy stanowili religijno-filozoficzny ruch, który kultywował wierzenia orfickie (dotyczące reinkarnacji i nieśmiertelności duszy) i rozwijał zagadnienia matematyczne. Ich nauki były tajne i nikt spoza tej szkoły, przypominającej sektę, nie miał do nich dostępu. Dopiero w czasach Platona pitagorejczyk Filon zgodził się sprzedać mu trzy zwoje z pitagorejskimi twierdzeniami za horrendalną sumę stu złotych min. Dzięki temu Ateńczyk odkrył wiedzę tajemną, dotyczącą m.in. reinkarnacji i twierdzeń matematycznych, interpretowanych jako zasady rządzące światem.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Platon udowydniał twierdzenie o nieśmiertelności duszy na wiele sposobów; w dialogu *Fedon* znajdujemy trzy bodaj najważniejsze argumenty za tą tezą. Po pierwsze zwracał uwagę, że przejawiając zdolność poznawania rzeczy wiecznych i niezmiennych (a więc inteligibilnych), sama musi posiadać te cechy. Oznacza to, że tylko wieczna i niematerialna dusza jest w stanie pojmować wieczne i niematerialne idee. Po drugie dowodził, że dusza, będąc podobna ideom, musi posiadać też inne cechy dla nich typowe. Idee, stanowiące wzorce konkretnych właściwości, często ustępują sobie miejsca, a idee sobie przeciwstawne nigdy nie idą w parze. Idei ciepła i idei zimna nigdy nie uświadczymy w tej samej sytuacji, dlatego śnieg nigdy nas nie poparzy, a ogień nie ochłodzi. Jeśli z kolei ktoś jest niskiego wzrostu i ciągle rośnie, to możemy powiedzieć, że idea bycia niskim stopniowo ustępuje idei bycia wysokim. Dlatego też dusza, będąca przecież czymś żywym, nie może stać się czymś martwym. Z ciała umierającego człowieka uchodzi więc życie (dusza), czyniąc miejsce śmierci, jednak sama dusza umrzeć nie może. Trzeci argument, zawarty w tym samym dialogu, porównuje niematerialną duszę i materialne ciało do dźwięku i instrumentu muzycznego. Tak jak niematerialny dźwięk może być wykonywany przez materialny instrument, tak samo dusza może kolejno występować w następnych ciałach, chociaż opuszczając którekolwiek z nich, nie ginie bezpowrotnie.

Reinkarnacja

Timajos, późny dialog platoński. Platon w wszystkich swoich dialogach ujmował duszę na podobieństwo idei, przypisując jej niezniszczalność, nieśmiertelność i odwieczność. Dopiero w późnym, nieco mistycznym okresie swojej twórczości, w dialogu *Timajos* przedstawił wizję Demiurga, boskiego Rzemieślnika, który tchnął wszystkie idee w materię, tworząc tym samym świat. Dialog ten jest problematyczny dla badaczy, gdyż Demiurg jest tam momentami przedstawiany jako twórca dusz, co oznaczałoby, że nie są one odwieczne.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

a więc życie rozumne i cnotliwe, służy doskonaleniu duszy, dzięki czemu może ona niejako „awansować”, odradzać się w ciałach ludzi coraz doskonalszych. Podobnie za grzeszne i występne życie dusza sama na siebie sprowadza karę, odradzając się pod postacią ludzi chromych, słabych, a nawet wracając pod postacią zwierząt. Filozof uważał, że dusze w pełni potępione powracają na ziemię jako rośliny lub nawet zostają na wieczność strącone do Hadesu. Te zaś, które poprzez cykl wcieleń osiągnęły pełną doskonałość – w pełni wysubstancowane – wiodą swój dalszy los w podniebnych przestworzach pomiędzy bogami.

Na czym jednak polegają losy duszy, która właśnie opuściła ciało, a także jak wygląda proces doboru kolejnego wcielenia – tego już wiedzieć nie możemy. Dlatego też filozof, poruszając te zagadnienia, odwołuje się do starych mitów i wierzeń ludowych.

Anamneza, czyli kwestia pamięci poprzednich wcieleń

Mimowolnie przeszliśmy więc do zagadnienia reinkarnacji, a więc odradzania się dusz w nowych ciałach w ramach kolejnych wcieleń. Zapożyczona od pitagorejczyków, na poły mistyczna wizja reinkarnacji uzupełnia zatem platońskie rozważania na temat podobieństwa duszy do idei. Tak jak poszczególne idee matematyczne i fizyczne biorą udział w tworzeniu jednostkowych i zniszczalnych rzeczy, tak jak idee moralne przejawiają się w czynach wszystkich dobrych ludzi, tak też dusze przejawiają się w kolejnych swych wcieleniach.

Zachodzi tu jednak subtelna różnica, którą łatwo przeoczyć. Idea stołu przejawia się bowiem w każdym stole istniejącym na świecie, podobnie idea właściwości bycia białym jest widoczna w każdym białym przedmiocie, natomiast idee liczby dwa widzimy chociażby w narodzinach wszystkich bliźniąt, czy nawet w ilości przegród nosowych u każdego człowieka. Dusza jednak w tym różni się od idei, że każdej z nich podporządkowane jest w danym żywocie tylko jedno ciało. Zgodnie z wizją pitagorską Platon uważał, że dobre życie,

Platon był zupełnie świadomy tego, że jego koncepcja może spotkać się z zarzutem, który da się wyrazić w pytaniu: skoro dusza przechodzi przez kolejne wcielenia, to co z jej pamięcią o żywotach minionych? W przekonaniu Platona pomiędzy konkretnymi żywotami dusza musi tracić pamięć o swych przeszłych losach, czy to na skutek picia z mitycznego źródła zapomnienia, czy też w inny sposób nam nieznany. Jednak wiedza, którą zdobyła dotąd, nie może ulec całkowitemu zniszczeniu, byłoby to bowiem sprzeczne z założeniem o doskonałości duszy i jej progresywnym rozwoju. Stąd bierze się teoria **anamnezy**. Zdaniem filozofa żadna dusza nie uczy się niczego na nowo, lecz przez kontakt z daną rzeczą zyskuje dostęp do wiedzy, którą posiada, a która była przed nią utajona. Innymi słowy: tak naprawdę niczego się nie uczymy, lecz jedynie przypominamy sobie to, co już wiemy.

Słownik

anamneza

(gr. *anamnesis* – przypominanie) teoria religijna i filozoficzna oznaczająca przypominanie sobie dawnych przeżyć, a nawet wcieleń własnej duszy (tzn. jej poprzednich żywotów); w filozofii antycznej łączona była z teorią palingenetycznej wędrówki dusz (reinkarnacji); filozoficzny namysł nad tym zagadnieniem rozpoczęli pitagorejczycy, a pod ich wpływem teorię anamnezy i palingenezy rozwijał Platon

idea

(od gr. 'wygląd') wiecznotrwały, niematerialny byt, który nie jest możliwy do poznania w sposób bezpośredni

idealizm

stanowisko filozoficzne wyrażające przekonanie o rzeczywistym istnieniu niematerialnych, abstrakcyjnych, inteligibilnych idei; może występować w różnych formach i być różnicowany na rozmaite sposoby, możemy np. rozróżnić idealizm umiarkowany, który zakłada, że poza ideami istnieje lub może istnieć materia, oraz idealizm rygorystyczny, w myśl którego żadna materia nie istnieje; czasem idealizm bywa przeciwstawiany materializmowi, a więc przekonaniu, że istnieje tylko materia i nie ma żadnych bytów abstrakcyjnych

inteligibilia

(łac. *intelligibilitas entis* – ujmowany intelektualnie, rozumem) określenie właściwości polegającej na tym, że coś jest poznawalne rozumowo, za pomocą naszego intelektu; od tego pojęcia pochodzi pojęcie poznania inteligibilnego, a zatem poznania poprzez badanie intelektualne, rozważanie czegoś

psyche

(od gr. dusza, umysł); w myśli greckiej oznaczało tyle, co dusza czy umysł, lub też (jak określilibyśmy to dzisiaj) jaźń; najbardziej wewnętrzna sfera naszego „ja”, odpowiedzialna za myślenie, odczuwanie, doznawanie świata, namysł nad nim i samym sobą; jej posiadanie miało wyróżniać nas w świecie zwierząt; od tego terminu wzięły się współczesne pojęcia psychiki i psychologii (gr. *psyche* i *logos* – nauka o psychice)

Mapa myśli

Polecenie 1

Przeanalizuj poniższą mapę myśli. Rozważ, pod jakimi względami dusza i idea są do siebie podobne. Oceń, jakie ich cechy stanowią przeciwieństwa między nimi. Uzupełnij mapę o własne przykłady. Zapisz swoje wnioski w formie notatki.

- Dusza ludzka i jej podobieństwa [br]do idei
 - Niezmienna
 - Podobnie jak idea [br]nie podlega zmianom.
 - Ma się tylko doskonalić moralnie[br] poprzez kolejne wcielenia.
 - Wie już wszystko, co może wiedzieć, [br]a przypomina sobie [br]fakty dzięki anamnezie.
 - Niezniszczalna
 - Nie ulega śmierci [br]i rozkładowi jak ciało.
 - Jest niematerialna, [br]więc nie podlega [br]zniszczeniu.
 - Wieczna
 - Nie ma swojego początku, choć jest również [br]możliwe, że stworzył ją Demiurg u zarania świata.
 - Będzie istnieć wiecznie, niezależnie od tego,[br] czy świat się kiedyś skończy.
 - Dusza ludzka istniała przed zaistnieniem ciała[br](preegzystencja dusz).

Polecenie 2

Jeszcze raz przeanalizuj powyższą mapę myśli. Zastanów się, jakie mogą być argumenty za istnieniem nieśmiertelnej duszy i przeciw niemu. Swoje spostrzeżenia zapisz w krótkiej notatce.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Przyporządkuj konkretną ideę do odpowiedniego jej rodzaju.

idea moralna

długość

idea matematyczna

rozciągłość

idea fizyczna

sprawiedliwość

Ćwiczenie 2

Platon opisuje zależność, w której przeciwstawne idee ustępują sobie miejsca. Ciepło i zimno nigdy nie występuje razem, a gdy rośniemy, idea bycia małym ustępuje miejsca idei bycia wysokim. Podaj własny przykład tej zależności.

Ćwiczenie 3

Wskaż stwierdzenia, które poprawnie odnoszą się do greckiego pojęcia *psyche*.

☐ Od tego pojęcia pochodzą nazwy takie jak „psychologia” czy „psychika”.

☐ W dzisiejszych czasach określilibyśmy *psyche* jako jaźń, psychikę czy samoświadomość.

☐ *Psyche* jest odpowiedzialne za poznawanie i doznawanie świata.

☐ Platon jako pierwszy użył tego pojęcia.

W *Fedonie* jednym z dowodów na nieśmiertelność duszy było przyrównanie jej do dźwięku muzyki. Opisz ten dowód własnymi słowami.

((Platon **Fedon**

To, moim przynajmniej zdaniem: zupełnie tak samo przecież mógłby ktoś mówić o harmonii, o lirze i o strunach, że harmonia jest czymś niewidzialnym i bezcielesnym, i przepięknym, i boskim w lirze dobrze nastrojonej, a lira sama i jej struny to ciała i rzeczy cielesne, złożone i do ziemi zbliżone, i spokrewnione z tym, co śmiertelne. Więc gdyby ktoś albo lirę połamał, albo poprzecinał czy pozrywał struny, i potem by ktoś dowodził tak samo jak ty, że koniecznie musi jeszcze istnieć ta harmonia i nie mogła zginąć, bo niby to nie sposób, żeby lira jeszcze istniała, mimo że struny zerwane, te struny śmierci podległe, a harmonia, spokrewniona i z natury swej podobna do tego, co boskie i nieśmiertelne, miałażby ginąć prędzej niż to, co umiera? Nie, powiedziała by; musi jeszcze gdzieś istnieć harmonia sama i prędzej to drewno i te struny pogniją, zanim jej się cokolwiek stanie. A tu, Sokratesie, ja przynajmniej mam wrażenie, że i ty sam masz to na myśli, że my duszę uważamy za coś w tym rodzaju. Podczas gdy ciało nasze trzyma w napięciu i spaja ciepło, zimno, suchość, wilgoć i inne tym podobne rzeczy, dusza nasza jest mieszaniną i harmonią tych czynników; o ile one są dobrze ze sobą zmieszane i w pewnej mierze.

Źródło: Platon, *Fedon*, [w:] tegoż, *Uczta, Eutyfron, Obrona Sokratesa, Kriton, Fedon*, tłum. W. Witwicki, Warszawa 1982, s. 425.

Ćwiczenie 5

Cecha idei, która nie jest cechą duszy, to...

- ☐ posiadanie *psyche*.
- ☐ możliwość odwzorowania przez wiele przedmiotów równocześnie.
- ☐ wieczne trwanie.
- ☐ posiadanie materialnej manifestacji.

Ćwiczenie 6

Uzupełnij poniższy tekst dotyczący platońskiej teorii nieśmiertelnej duszy.

Udowadniając nieśmiertelność duszy ludzkiej, Platon porównywał ją z ideą. Podobnie jak idea, dusza jest czymś i niemożliwym do zaobserwowania. Najwięcej dowodów na jej nieśmiertelność znajdujemy w dialogu , gdzie postawiona przez Platona teza jest udowadniana na trzy różne sposoby. Z kolei inny dialog, noszący tytuł , dostarcza problemów interpretacyjnych, gdyż zgodnie z jego treścią dusze nie są odwieczne jak idee, lecz zostały stworzone wraz ze światem przez boskiego .

Tyberiusz *Filon* *Fedon* niematerialnym *Fajdros* *Timajos* *Teajtet*
Architekta zmysłowym Konstruktora Budowniczego inteligibilnym
Rzemieślnika

Ćwiczenie 7

W poniższej tabeli znajdują się tezy dotyczące pitagorejczyków i Platona. Oceń ich prawdziwość.

twierdzenie	prawda	fałsz
Pitagorejczycy przypominali bardziej sektę niż klasyczną szkołę filozoficzną.	☐	☐
Ich twierdzenia były wiedzą tajemną, dostępną tylko dla członków ruchu.	☐	☐
Platon zdobył tajemne nauki pitagorejczyków dzięki Filonowi, który sprzedał mu trzy kartki z ich twierdzeniami.	☐	☐
Pitagorejczykom zawdzięczał Platon m.in. teorię wędrówki dusz przez kolejne wcielenia.	☐	☐

Ćwiczenie 8

Wyjaśnij własnymi słowami na czym polega teoria anamnezy.

Dla nauczyciela

Autor: Ewa Orlewicz

Przedmiot: Filozofia

Temat: Dusza jako idea

Grupa docelowa:

III etap edukacyjny, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

VI. Filozofia Platona jako paradygmat metafizyki antynaturalistycznej. Uczeń:

1) wyjaśnia platońską teorię idei jako niematerialnych, niezmiennych i wiecznych wzorców dla zmiennych i czasowych rzeczy fizycznych oraz stosuje ją do wybranego sporu filozoficznego (np. sporu o to, czym są lub jak istnieją liczby);

3) krytycznie rekonstruuje platoński argument na rzecz nieśmiertelności duszy z jej podobieństwa do wiecznych idei (Fedon, 78 d – 80 b);

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

III. Wybrane problemy filozofii.

5. Wybrane spory antropologiczne. Uczeń, definiując odpowiednie terminy i analizując argumenty, rekonstruuje następujące spory:

4) o życie po śmierci biologicznej (mortalizm – immortalizm na przykładzie wybranej koncepcji nieśmiertelności).

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej;
- kompetencje obywatelskie.

Cele operacyjne (językiem ucznia):

- Uargumentujesz platońską tezę głoszącą, że dusza jest niemal we wszystkim podobna do idei.
- Poznasz platońską teorię idei jako niematerialnych, odwiecznych i samoistnych bytów.
- Zapoznasz się z platońskimi argumentami na rzecz nieśmiertelności duszy.

Cele operacyjne. Uczeń:

- pojmuje rolę filozofii jako fundamentalnego składnika dziedzictwa kultury śródziemnomorskiej;
- zna i charakteryzuje główne dyscypliny filozoficzne, opisuje ich problematykę i posługuje się odpowiednią terminologią;
- dostrzega w poglądach filozofów paradygmaty myślowe, które są obecne w kulturze na przestrzeni wieków;
- identyfikuje różne problemy, stanowiska i nurty filozoficzne na przykładach pytań i twierdzeń filozofów.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja;
- mapa myśli.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. **Przygotowanie do zajęć.** Nauczyciel loguje się na platformie i udostępnia uczniom e-materiał: „Dusza jako idea”. Prosi uczestników zajęć o rozwiązanie ćwiczeń nr 1-3 z sekcji „Sprawdź się” na podstawie treści w zakładce „Przeczytaj”.

Faza wprowadzająca:

1. Po zalogowaniu na platformie nauczyciel prezentuje (na tablicy interaktywnej lub za pomocą rzutnika) temat lekcji oraz cele zajęć. Omawia lub ustala razem z uczniami kryteria sukcesu.
2. **Dyskusja wprowadzająca.** Nauczyciel, za pomocą raportu dostępnego w panelu użytkownika, weryfikuje przygotowanie uczniów do lekcji i na tej podstawie dobiera uczniów w pary. Prosi o przygotowanie pytań związanych z wyświetlonym tematem zajęć i udostępnionym przed zajęciami e-materiałem. Czego uczniowie chcą się dowiedzieć? Co ich interesuje w związku z zakresem lekcji? Omówienie pytań przygotowanych przez uczniów, dyskusja wstępna.

Faza realizacyjna:

1. **Praca z tekstem.** Nauczyciel ocenia, na podstawie informacji na platformie, stan przygotowania uczniów do zajęć. Jeżeli jest ono niewystarczające, prosi o ciche zapoznanie się z treścią w sekcji „Przeczytaj”. Jeżeli zaś uczestnicy zajęć zaznajomili się wcześniej z tekstem, prosi, aby w parach wynotowali minimum trzy najważniejsze, ich zdaniem, kwestie poruszone w e-materiale. Następnie pary łączą się w grupy czteroosobowe i dyskutując, wybierają wspólnie najważniejszy wątek. Na koniec każda z grup na forum przedstawia i argumentuje swój wybór.
2. **Praca z multimedium.** Nauczyciel wyświetla na tablicy interaktywnej materiał z sekcji „Mapa myśli”. Odczytanie polecenia do multimedium: *Przeanalizuj poniższą mapę myśli. Rozważ pod jakimi względami dusza i idea są do siebie podobne. Oceń jakie ich cechy stanowią przeciwieństwa między nimi. Uzupełnij mapę o własne przykłady. Zapisz swoje wnioski w formie notatki.* Wspólna praca całego zespołu klasowego nad odpowiedziami.
3. **Ćwiczenia przedmiotowe.** Nauczyciel wyświetla na tablicy ćwiczenie nr 4 i prosi uczniów, aby w parach przygotowali rozwiązanie na podstawie wskazówek zawartych w e-materiale.
4. Uczniowie wykonują ćwiczenia nr 5-8. Nauczyciel sprawdza poprawność wykonanych zadań, omawiając je wraz z uczniami.

Faza podsumowująca:

1. Zalogowany na platformie nauczyciel wyświetla na tablicy temat lekcji i cele zawarte w sekcji „Wprowadzenie”. Wybrany uczeń odczytuje cele lekcji, a następnie wszyscy wspólnie omawiają: co udało się osiągnąć, do czego warto wrócić, czego nie udało się zrealizować i dlaczego.
2. Wybrany uczeń podsumowuje zajęcia, zwracając uwagę na nabyte umiejętności.

Praca domowa:

1. Wybierz jedno z pytań kluczowych, jakie pojawiło się na dzisiejszej lekcji, i odpowiedz na nie w zeszycie. Pamiętaj o odpowiedniej argumentacji.

Materiały pomocnicze:

- Reale G., *Historia filozofii starożytnej*, t. 1-5, tłum. Edward Iwo Zieliński, Lublin 1999.
- Tatarkiewicz W., *Historia filozofii*, tom 1, Warszawa 2005.
- Grzybowski J. i inni, *Sposób na filozofię. Kluczowe zagadnienia z dydaktyki przedmiotowej*, Warszawa 2016.
- Hadot P., *Filozofia jako ćwiczenie duchowe*, tłum. P. Domański, Warszawa 2003.
- Krokiewicz A., *Zarys filozofii greckiej*, Warszawa 2000.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

- Nauczyciel może wykorzystać medium w sekcji „Mapa myśli” do pracy przed lekcją. Uczniowie zapoznają się z jego treścią i przygotowują do pracy na zajęciach w ten sposób, żeby móc samodzielnie rozwiązać zadania.